

V posledních letech se objevují bohužel stále častěji některé opakované dezinformace k působení československých legií v Rusku v letech 1914–1920, zejména z období let 1918–1920. Kromě polopravd a lží, spojených např. s otázkou ruského zlatého pokladu, se objevují i další dezinformace ve spojení s osobou admirála Kolčaka. Podle různých verzí prý čs. legionáři zradili admirála Kolčaka a prodali ho sovětské vládě k popravě.

Tyto historické lži bohužel přiživil naposledy případně i ruský historický film „Admirál“ režiséra Andreje Kravčuka z roku 2008. Ve filmu je admirál Kolčak ztělesněn prakticky jednoznačně jako kladný hrdina. Zločiny jeho vlády jsou zamlčovány a zcela je zde i zamlžována a zkreslována úloha čs. legií na Sibíři, včetně Kolčakova předání. Pominu-li nedokonalé napodobeniny výstroje čs. jednotek, neznalost a nepochopení úlohy čs. vojska v ochraně transsibiřské magistrály před útoky bolševických povstaleckých jednotek, a tím její zachování jako hlavní použitelné zásobovací tepny pro protibolševický odpor, a různých drobností (jako třeba užití čs. vlajky s modrým klínem na vlaku – přitom tehdy se užívala pouze bíločervená vlajka) obsahuje tento film takové množství polopravd a lží, že je nutné připomenout veřejnosti základní historická fakta.

Kdo to byl A. V. Kolčak

Alexandr Vasiljevič Kolčak se narodil v listopadu 1874 v Petrohradě. Byl od mládí námořním důstojníkem. V letech 1899–1902 se účastnil obtížné polární výpravy, na základě níž napsal uznávanou práci pro ruskou Akademii věd a byl za přínos vědě i vyznamenán. V roce 1904 v rusko-japonské válce se vyznamenal v bojích o Port Arthur, avšak byl zde nakonec zajat. Ze zajetí byl propuštěn v roce 1905 pro nemoc. Byl za statečnost v bojích vyznamenán prestižní zlatou šavlí sv. Jiří. Na počátku I. sv. války velel eskadře lodí v ruské Baltské flotile. V roce 1916 byl za úspěšné velení a akce proti německému námořnictvu povýšen na viceadmirála a převzal velení černomořské flotily. Úspěšně zde bojoval s tureckým námořnictvem, odrazil jeho výpady a ovládl prostor. Obsadil dokonce turecký Trabzon.

S únorovou revolucí v Rusku v roce 1917 přišly převratné změny. Byl svržen car a nastolena

určitá podoba demokracie ve válečných podmínkách. Vlády se ujala Prozatímní vláda, která měla snahu udržet válečnou frontu s vojsky Centrálních mocností a pokračovat ve válce. Revoluce s sebou přinesla však i projevy neposlušnosti v ruské armádě i námořnictvu, protože nabytou osobní svobodu a přechod ze statusu carova poddaného k občanovi si vykládal někdy každý jinak. Kolčak odjel do Petrohradu jednat s Prozatímní vládou a informoval o nárůstu demoralizace ve vojsku. Žádal obnovení vojenské disciplíny, i za použití extrémních trestů. Svými zásadními postoji získal sympatie části veřejnosti, protože o něm psal tisk. Počaly se objevovat i názory, že by se Kolčak měl zapojit do nového vedení země. Po neshodách s Kerenským, představitelem Prozatímní vlády, byl nakonec odeslán Kolčak do USA na služební cestu jako vojenský pozorovatel. Bylo to však spíše jeho politické uklizení Prozatímní vládou. Kolčak, kterému opuštění země na zahraniční cestu bylo důrazně doporučeno, opustil Rusko a odcestoval do USA. Zde spolupracoval s velením americké armády na plánu získání průlivu Dardanely z tureckých rukou, který však nakonec nebyl realizován. Po návštěvě několika amerických námořních základen se nakonec Kolčak vrátil zpět do Ruska.

Bolševická revoluce

Během návratu do Ruska se v Japonsku dozvěděl Kolčak o bolševické revoluci, která vypukla v listopadu 1917. Chápal politickou vypjatost situace a propukající občanskou válku. Po návratu do Ruska se zkontaktoval s britskou vojenskou misí. Žádal tehdy nasazení v britských službách na jiné frontě do bojů proti německé armádě. Britská strana nejprve zvažovala využití služeb Kolčaka v oblasti Mezopotámie, ale nakonec se rozhodla využít jeho schopností přímo v Rusku, kde propukala občanská válka. Britská strana usilovala o udržení východní fronty, protože její absence umožňovala Centrálním mocnostem přesouvat uvolněné divize na západní a jižní frontu. Kolčak se nacházel tehdy v Omsku, kde byl vnímán jako ikona vojenské disciplíny a síly ruského impéria, rychle se ztrácející v době po bolševické revoluci, kdy rychle rostl rozvrat v ruské armádě. Na jaře 1918 přestala východní fronta existovat, protože Leninova bolševická vláda podepsala v Brest-Litevsku s Centrálními mocnostmi potupnou kapitulaci za cenu velkých územních i finančních ztrát. Sovětská vláda si tak uvolnila síly pro občanskou válku, kdy propukly již boje s politickými protivníky, ať již demokraty či monarchisty. Kolčak vstoupil do ruské národní armády (protibolševické armády) a brzy se prosadil v jejím velení. Následně byl jmenován ministrem v Prozatímní vládě autonomní Sibiře, která neměla příliš velkou podporu obyvatelstva. Od jeho jmenování si tato vláda slibovala zejména využití jeho vlivu a kontaktů se spojeneckými vojenskými misemi v Rusku, zejména s britskou vojenskou misí, a následnou mezinárodní podporou této vlády. V listopadu 1918 byla však vláda svržena a moc následně rychle získávali eseri (členové revoluční socialistické strany). Kolčak s následnou podporou kozáckého atamana Krasilnikova a jeho kozáků svrhl vládu eserů a obnovil moc Prozatímní vlády autonomní Sibiře. Následně byl touto vládou za svého předběžného předchozího souhlasu dne 18. 11. 1918 povýšen do hodnosti admirála a prohlášen vrchním vladařem Ruska. Eseri se následně pokusili o jeho svržení, avšak jejich puč byl rychle potlačen. Po potlačení puče bylo asi 500 zajatých eserů Kolčakovou vládou popraveno, proti čemuž se zdvihla vlna protestů, i z československé strany. Tyto události měly za následek spolupráci eserů s bolševiky a nakonec i vstup různých frakcí eserů do bolševické Rudé armády.

Kolčakova diktatura

Kolčakova vojenská diktatura se brzy projevila jako prakticky nekontrolovatelný a zkorumpovaný režim, dopouštějící se řady zločinů, dnes bychom řekli zločinů proti lidskosti. Patřila sem řada politických vražd jejích odpůrců, likvidace a pronásledování skupin obyvatelstva, kterých se dopouštěli velitelé i příslušníci některých jednotek Kolčakovy armády či zástupci jeho vlády ve městech. Například údajně v Jekatěrinburgu bylo asi 25 tis. politických odpůrců zastřeleno nebo umučeno. Kolčak ve svých projevech a tom, že ponechal těmto zločinům volný průběh či některé dokonce sám podporoval (např. v březnu 1919 vyzval jednoho ze svých generálů, aby si vzal příklad z Japonců, když vyhladili část místního obyvatelstva v oblasti Amuru), projevil svou politickou nezkušenost. Proti teroru Kolčakovy vlády propukala řada povstání – přičemž nebyla probolševická, pouze chtěla ukončit vládu teroru, např. zoufalé povstání obyvatelstva v oblasti stanice Kamyšet se neslo v duchu jeho prohlášení: *„My nejsme bolševici, jsme selský svaz, bojujeme proti Kolčakovi, knutě a daním.“* Všechny tyto projevy byly většinou krutě a krvavě Kolčakovým režimem potlačeny s následnými politickými popravami.

Projevily se ale více Kolčakovy vojenské vlohly. Jeho armáda dosáhla s počáteční klíčovou vojenskou podporou jednotek Čs. armádního sboru (jehož operace mu dodaly potřebný čas k organizaci těchto jednotek – myšleno ještě předtím v době, kdy nad ruskými armádami neměl Kolčak velení – to získal až v listopadu 1918, do té doby se jednalo o množství vojenských seskupení "bílých" velitelů), které dokázaly na některých úsecích vytvořit a stabilizovat protibolševickou frontu dobytím a osvobozením oblastí kolem sibiřské magistrály od bolševického totalitního režimu, následně několika úspěchů. Tuto klíčovou úlohu československého vojska při podpoře a vůbec širší možnosti vzniku protibolševického odporu si Kolčak uvědomoval. Ve snaze naklonit si i velení Čs. armádního sboru, jehož síla by se mu v dalších bojích hodila, vydal v prosinci 1918 veřejně zvláštní rozkaz:

"...Československé divize svými výjimečnými slavnými činy na Volze, Urale a Sibiři daly základ národnímu obrození ruského Východu a osvobodily cestu k Velikému oceánu, odkud teď dostáváme pomoc našich spojenců, poskytly nám čas, nutný k organizaci ruské ozbrojené moci. Prolitá krev, práce a slavné činy Čechoslováků na věky zachovají se v paměti vděčného Ruska. Za velké zásluhy Čechoslováků vyslovuji jménem ruské armády vřelý dík všem generálům, důstojníkům i vojákům hrdinných československých vojsk a věnuji 1. a 2. československé divizi po stu vyznamenání řádu sv. Jiří na každý pluk a dělostřeleckou brigádu. Všichni důstojníci československých částí bud'tež navrženi k příslušnému ruskému řádu. Vrchní vladař a vrchní velitel všech ozbrojených sil ruských admirál Kolčak." (Zvláštní rozkaz admirála Kolčaka z ledna 1919.) □

Britská strana podpořila Kolčakovu armádu dodávkami výstroje a výzbroje, samozřejmě za dlužní úpisy. Celkově britská strana dodala výstroj a výzbroj za zhruba 240 mil. USD. S podporou československých jednotek ovládla Kolčakova armáda oblast Kazaně, Ufy a Samary. Bylo to v době postupu armády generála Děnikina z Ukrajiny na Moskvu. Klíčovým momentem byl návrat jednotek Čs. armádního sboru z východu zpět k Volze (na vytrvalé

žádosti představitelů protibolševické opozice tak sbor přerušil svou již zahájenou evakuaci do Vladivostoku a vrátil se do bojů k pomoci „bílým“ – za ruskou demokracii), kde se vytvořila Povolžská fronta. Jejím hlavním velitelem byl tehdy v červnu 1918 jmenován československý plukovník Čeček (byl velitelem frontu do října 1918, kdy předal vyčerpán velení plukovníku Švecovi, jenž se ve funkci, v důsledku naprosté vyčerpanosti čs. jednotek bojujících bez vystřídání v nekonečných každodenních bojích s mnohonásobnou přesilou, po devíti dnech zastřelil). Situace bolševického režimu v té době začínala být kritická. Bohužel organizace a spolehlivost jednotek ruské národní armády byly často nevalné a jejich disciplína a bojeschopnost velmi rozdílné. Jednotky Kolčakovy armády na západním směru se brzy vyčerpaly a kolabovalo i jejich zásobování. Také se rychle tenčily finanční prostředky Kolčakovy vlády, včetně části ruského zlatého pokladu, který byl získán dobytím Kazaně, k jehož získání dopomohly pro protibolševickou opozici tehdy předtím i čs. jednotky. Za 14 měsíců Kolčakovy vlády se stav ruského zlatého pokladu z jeho výše, získané v Kazani v srpnu 1918, scvrkl na asi třetinu.

Demokracie pro Rusko

Čs. jednotky nebojovaly po boku Kolčakových vojenských skupin za jeho totalitní režim nebo za obnovení monarchie, ale za demokracii pro Rusko. Po porážce bolševického totalitního režimu očekávaly návrat k demokratickým myšlenkám Prozatímní všeruské vlády z února 1917. Jejich boj po počátečních sebeobránných bojích (po zákeřném napadení čs. jednotek v jejich tehdejší neutralitě bolševickými jednotkami a zabraňování evakuace východní cestou po železnici do Vladivostoku, odkud měla vést cesta dále na západní frontu do Francie k pokračování boje proti Centrálním mocnostem) se přerodil v pomoc bratrskému ruskému národu v boji za svobodu a demokracii. Po poznání situace na územích spravovaných Kolčakovou vládou, kdy mnohdy byli Čechoslováci i svědky zločinného chování některých Kolčakových velitelů a jejich jednotek a důsledků jeho vlády, kdy mnohdy i demokraticky smýšlející Rusové začali někdy bojovat proti Kolčakově vládě, prohlásily v tehdejší zmatečné a těžko přehledné politické situaci 19. 11. 1918 jednotky čs. vojska na základě rozkazu velitele sboru gen. Syrového neutralitu vůči vnitřním politickým bojům vlády Sibíře, prolamující své odhodlání bojovat pouze s vojsky Centrálních mocností a s bolševiky. Dopomohla k tomu i liknavost organizace nových ruských jednotek a celková organizační roztříštěnost některých ruských štábů. Československé jednotky byly tehdy na pokraji úplného vyčerpání po těžkých každodenních bojích s mnohonásobnou přesilou nepřítele bez neustále slibovaného vystřídání spojeneckými jednotkami, zejména ruskými. Docházelo i k projevům kolapsu, které si v tehdejších těžkých podmínkách, v nichž dlouhodobě čs. jednotky bojovaly, umí málokdo představit. Dále také bylo rozčarování ze ztrát čs. jednotkami dobytých území následnými ústupy ruské armády, což mělo za následek pocit beznaděje pro další pomoc: „. . . Co jsme dobyli, to Rusové ztratili, jako u Zborova. . . Co platno dále dobývat, když to oni opět všechno ztratí!“

□ Konec spojenectví

V listopadu 1918 vydalo velení čs. vojska svolání k vyhlášené neutralitě, jehož obsahem bylo distancování se od Kolčakova režimu a jeho zločinů. Toto svolání tehdy získalo u

spojeneckých zástupců velkou pozornost a ti se tak konečně začali zločiny režimu admirála Kolčaka zabývat. Některými svými nerozvážnými politickými postoji a následně až pohrdlivými protičeskoslovenskými projevy po organizaci postupného stahování vyčerpaných čs. jednotek na východ (přitom právě díky bojovému vystoupení jednotek Čs. arm. sboru proti bolševikům se podařilo po využití bojových přínosů čs. jednotek zformovat protibolševickou frontu) přišel tak Kolčak o cenného vojenského spojence, byť si to ve svém tehdejší velikášství neuvědomoval. Stoupalo i napětí mezi jednotkami Kolčakovy armády a čs. jednotkami, kdy následkem některých provokací z ruské strany došlo i k menším srážkám. V únoru 1919 došlo například k provokaci, kdy jeden z vojáků Kolčakovy stráže v Jekatěrinburgu zákeřně zavraždil procházejícího československého kapitána Tichého. Dále například několik čs. vojáků bylo ubito příslušníky jednotek atamana Semenova, např. za to, že nepozdravili apod. Obecně u čs. jednotek byl kvůli těmto provokacím, projevům nepřátelství ze strany některých Kolčakových jednotek a teroru Kolčakovy vlády na civilním obyvatelstvu naprostý odpor k další přímé i nepřímé podpoře Kolčakovy vlády. V lednu 1919 se začaly čs. jednotky postupně po výměně za čerstvé ruské jednotky z fronty stahovat na východ k ochraně transsibiřské magistrály. Do jara 1919 se z fronty k rovněž nelehké ochraně magistrály stáhly všechny jednotky Čs. vojska na Rusi, jak tehdy již zněl nový název pro Čs. arm. sbor. Kolčak se však pokoušel zpoždovat či přímo bránit této evakuaci čs. jednotek na východ do Vladivostoku, čímž však situaci napětí s Čechoslováky jen eskaloval. Snažil se čs. jednotky udržet v oblasti bojů v marné naději, že je bude moci dále využít pro boj.

Z dalších spojeneckých armád měli své jednotky v potřebné síle na Sibiři pouze Japonci. Jelikož však Japonsko nárokovalo oblast východní Sibiře, kterou mělo vojensky obsazenou jednotkami, a Kolčak jim nehodlal východní část Sibiře postoupit, nemohl s podporou japonských jednotek rovněž počítat. Francie, USA a Velká Británie měly na Sibiři pouze symbolický počet jednotek, jejichž úkol byl především v ochraně obchodních zájmů těchto zemí. USA odmítaly tehdy dále Kolčaka podporovat. Ten tak přišel kvůli svému vystupování a projevům své vlády o všechny zahraniční spojence. V boji proti sovětské vládě a její Rudé armádě tak zůstal nakonec se svými generály osamocen.

Zaznamenal tehdy určité úspěchy, když jeho severní armáda pod velením ruského generála Pepelajeva a českého generála Gajdy získala Perm a okolní oblast (generál Gajda tehdy přešel do Kolčakových služeb jako velitel jedné z armád, od počátku však intervenoval u Kolčaka pro změnu poměrů a řešení nezákonného chování a zločinů jemu podřízených představitelů vlády – v červnu 1919 rozčarován z postupujícího úpadku Kolčakova režimu a armády u některých Kolčakových velitelů z jeho služeb na protest odešel). I dále se dařilo severní armádě dosahovat dalších určitých úspěchů. Když však v roce 1919 Rudá armáda zahájila velkou protiofenzívu, přišla tím pro „bílou“ ruskou národní armádu vlna porážek, která se nakonec s rychle rostoucím nedostatkem takřka všeho, včetně výstroje a výzbroje, měnila v katastrofu ruské národní armády. Rychle tak ztrácela dříve dobyté pozice a ovládané území se zmenšovalo. Kolčakova moc slábla. Rudá armáda dosáhla brzy Ufy a následně Omska. Kolčak musel uprchnout po jediné použitelné cestě, která ještě nepadla do bolševických rukou – transsibiřské magistrále, kterou stále ještě naštěstí držely a ovládaly československé jednotky, které ji bránily před útoky bolševických povstalců. Kolčak se snažil po magistrále uniknout do Irkutsku, kde chtěl zřídit svůj nový hlavní štáb a odtud vést dále boje proti sovětské vládě ke zpětnému dobytí ztraceného území. Mezitím však v Irkutsku provedli ještě žijící představitelé eserů spolu s dalšími levicovými opozičními směry převrat a ovládli město. Jejich vláda, která následně zasedla, zbavila Kolčaka v nepřítomnosti moci. Kolčakova vláda na Sibiři se tím zcela

zhroutila. Kolčak tak následně rezignoval na možnost udržení se u moci a předal poté politickou moc v této rozkladné situaci generálu Děnikinovi, jenž se svou armádou tehdy zrovna sváděl těžké boje s Rudou armádou na Ukrajině. Ataman Semenov se stal velitelem zbylých Kolčakových jednotek.

Hledání pomoci

Tehdy Kolčakovi, jehož se snažila politická opozice zmocnit, zbývalo zřejmě jediné, a to uchýlit se pod ochranu jediné fungující vojenské protibolševické síly v oblasti – čs. vojska. Se svým osobním vlakem a vagony s menším zbytkem ruského zlatého pokladu, z něhož větší část utratil na krytí svých válečných i osobních výdajů, přijel do Nižněudinska v době bolševického převratu v oblasti. Žádal ochranu od československé strany, která mu ji však odmítala zaručit, vzhledem ke zločinům, kterých se jeho režim (byť ne přímo Kolčak osobně) dopustil. Dne 4. 1. 1920 byl vzat jako soukromá osoba pod ochranu diplomatického sboru spojenců v Irkutsku, až poté co se na něj obrátil s prosbou o pomoc. Nejprve ale musel písemně rezignovat na post vrchního vládcе. Spojenecké velení tak nařídilo čs. jednotkám vzít Kolčaka do ochrany, spolu s ministerským předsedou jeho vlády Pepeljajevem a nejbližšími důstojníky (protože ruská ochranná jednotka Kolčaka opustila a přešla následně na stranu bolševiků), včetně vagonů se zbytkem ruského zlatého pokladu. Vznikla tím situace, kdy se proti Čechoslovákům počaly stavět i socialistické a demokratické strany Ruska, včetně irkutské vlády Politického středu, a nazývat Čechoslováky „ochránci Kolčaka a jeho vlády“, tím nepřímo i ochránci zločinů této vlády. V irkutské oblasti se začaly proti Čechoslovákům konat protestní stávky, vyhrožovalo se jim sabotážemi na čs. vlacích a přímo i útoky na čs. jednotky. Docházela i písemná memoranda různých politických frakcí žádajících více či méně výhrůžně vydání Kolčaka vládě Politického středu k řádnému soudu za zločiny jeho režimu. Velitel spojeneckých vojsk v Rusku, francouzský generál Janin, vydal v této stále se zhoršující obtížné situaci nakonec rozkaz čs. jednotkám k dovezení Kolčaka do Irkutsku, kde měl být předán zvláštní vyšetřovací komisi vlády Politického středu. Tato vláda se zaručovala zahraničním spojencům k provedení řádného soudu podle mezinárodních zvyklostí a zaručovala zákonnost celého procesu. Čs. jednotky převezly tedy admirála Kolčaka a min. předsedu Pepeljajeva na základě tohoto rozkazu do Irkutsku, kde jej předali 15. 1. 1920 této zvláštní vyšetřovací komisi vlády Politického středu. Pro vysvětlení a pochopení stanoviska československé strany k tomuto aktu vydalo velení Čs. vojska na Rusi svolání „Československé vojsko – obyvatelstvu Sibíře“:

„. . . Za necelý rok svého trvání vláda admirála Kolčaka definitivně zahubila a rozvrátila frontu i týl. Všechny protesty a výstrahy našich (československých) představitelů i našeho tisku zůstaly omskou vládou i spojenci bez povšimnutí. Konečně byli jsme nuceni obrátiti se k představitelům spojeneckých mocností se známým memorandem z 14. listopadu r. 1918. V něm bylo celému světu poukázáno na „stav naprosté libovůle a bezzákonnosti, který zavládl v Sibíři“: „Místní vojenské ruské orgány dopouštějí se skutků, nad kterými užasne celý civilizovaný svět; pálení vesnic, vraždy mírných občanů, popravy bez soudu, na pouhé podezření z politické neloajálnosti jsou na denním pořádku.“ Memorandum nezakrývá, že se Čechoslováci na Sibíři ocitli „v morálně tragické situaci a že jediným východiskem pro ně jest:

okamžitý návrat domů a do uskutečnění návratu záruka svobody brániti bezpráví a zločinům, at' již vycházejí z kterékoli strany.“ Naše memorandum stalo se známým celému světu a nemálo působilo na konečné rozhodnutí spojeneckých vlád vzdát se intervence v Rusku. Rozhodující význam československých informací o Sibiři potvrdil anglický ministerský předseda Lloyd Georgie již v říjnu r. 1919: „Admirál Kolčak byl obklopen generály starého režimu a Češi nám řekli první tuto pravdu.“

Když v prosinci minulého roku (1919) začalo ve střední Sibiři povstání proti vládě Kolčakově, naše vojska všude zachovávala úplnou a čestnou neutralitu, neskrývajíce svých sympatií ke všem odpůrcům diktatury. S novou vládou v Irkutsku jsme navázali pracovní styky za účelem rychlé a svobodné evakuace naší armády. Kolem naší armády pracuje neustále a vytrvale provokace, snažíc se vyvolati a co nejvíce vybičovati vzájemné roztrpčení mezi naším vojskem a ruským národem. Tvrdí se Vám, že my chráníme adm. Kolčaka, že my vyvážíme zlatý poklad. Jedno i druhé tvrzení není než naprostou lží. My jsme adm. Kolčaka vydali vládě Politického středu, protože jako každý ruský občan podléhá za své činy zákonnému soudu. Admirál Kolčak nemohl si činiti nárok na právo útočiště u Čechoslováků, proti kterým se dopustil přímo zločinu rozkazem atamanu Semanovu, aby všemi prostředky překážel našemu postupu na východ, nezastavuje se ani před zničením mostů a tunelů. Co se týče zlatého pokladu, naši představitelé prohlásili, že jej považujeme za majetek ruského národa a naprosto jej nehodláme vyvézt na východ; ovšem trváme prozatím na tom, aby i nadále zůstala u zlatého pokladu smíšená českoruská stráž, a to až do projezdu našich vojsk Irkutskem. Proto všechny jiné pověsti a pomluvy nejsou než prací agentů-provokatérů.

Občané! Po pětiletém strádání se vrací čs. vojsko do osvobozené vlasti. Likvidací Semenovců na Bajkale ukázalo, že umí si otevřít se zbraní v ruce cestu proti všem, kdokoli by nás chtěl zadržovat. Věříme, že ruský národ si nepřeje, aby byl podkopáván dobrý přátelský poměr mezi ním a čs. armádou a že bude podporovat naší evakuaci na východ. Věříme zejména v spolupráci železničních zaměstnanců, jichž životů a zájmů jsme vždy hájili a jsme hotovi je chránit proti všem útokům.

Československá republikánská armáda upřímně přeje ruskému národu, aby se zbavil každého otrockého jha a aby byl plně svoboděn ve své tvůrčí práci na uspořádání svého nového života. Informační odbor československého vojska na Sibiři.“

Provokace, napadání, zabíjení

Toto provolání vzbudilo velkou pozornost ruské veřejnosti v oblasti. Jeho potřebu, jako reakce čs. vojska na propagandu bolševických provokatérů, umocňoval i fakt zvýšeného množství fyzických útoků na československé vojáky ve městech. V Irkutsku byl tak např. 24. ledna 1920 zavražděn na ulici český poručík Richter ze štábu zmocněnce čs. vojsk v Irkutsku. Situace se tedy stávala kritickou. V lednu také předtím došlo ke srážkám (zmiňovaným v uvedeném provolání) čs. jednotek s jednotkami atamana Semanova, který jim bránil v odjezdu a napadl je. Dne 9. 1. 1920 tak čs. jednotky rozprášily v boji jednotky Semenovců, množství Semenovců zajaly a ukořistily jejich obrněné vlaky.

Následně však byla irkutská vláda Politického středu svržena a moci se chopili tamní bolševici. Následně bylo po pouličních nepokojích vojáky atamana Semanova odvečeno z Irkutsku několik desítek zajatých socialistů a 31 jich pak bylo na palubě parníku Angara utlučeno k smrti, včetně bývalého ministra financí dřívější Prozatímní vlády autonomní Sibiře Michajlova.

Začátkem února 1920 se k Irkutsku přiblížily zkušené oddíly ruského generála Kappela. Tehdy generál Kappel žádal irkutský sovět o vydání admirála Kolčaka a všech osob s ním držených v zajetí a jejich propuštění s doklady k vycestování za hranice. O zprostředkování jednání mezi oběma stranami se snažili ve snaze zabránit krveprolití i Čechoslováci, kteří však se za to dočkali ze strany irkutské vlády pouze dalšího napadání a nařčení z nedodržování vyhlášené neutrality.

K této situaci píše Československý deník 5. 2. 1920: „*Poznámky netřeba. Naše trpělivost byla u konce. Náš zadní voj je v boji a my v Irkutsku stále se snažili o smír. Jsouce neustále v převaze, trpíme nejen štvání proti sobě, ale i zabití svého důstojníka. Přes papírovou záruku Politického centra i revolučního komitétu naše evakuace jde pomalu při zřejmé sabotáži dělníků, které podle možností krmíme i šatíme. Vydán byl Kolčak a je ochota vydati zlato. My likvidujeme v Irkutsku milionový majetek (majetek čs. vojska – pozn.): koně, oves, povozky, benzin, pšenici, čaj, vše zůstane ku prospěchu kraje. Redukujeme své vagony na minimum, čímž zde zůstávají tisíce vagonů, jež by jinak byly vyvezeny za Bajkal do rukou cizí vlády. A přes to si dovolují ubožáci z irkutského sovětu mluvit s námi takovým tónem a takovou ničemností má krýt rudý prapor! K tomu mlčí irkutská demokracie, která ví, co jsme pro ni udělali! Věru, trpké pocity zmocňují se naší duše...“*

Velitel Čs. vojska na Rusi generál Syrový na následné výtky anglické vojenské mise a některých ruských kruhů (které však samy předtím nebyly schopny Kolčaka pod svou ochranu převzít a nechaly tuto „nepohodlnou záležitost“ k „vyřešení“ gen. Janinovi) prohlásil: „*Na Kolčaka bylo československými vojsky pohlíženo jako na nepřítele, narušovatele naší evakuace. Chránili jsme Kolčaka déle, než jsme mohli.*“

Podle závěrů vyšetřování Politické komise byl Kolčak zodpovědný za smrt více než 110 tisíc lidí, popravených jeho režimem jako politických odpůrců. Byly vyraženy, vypáleny a srovnány se zemí často celé vesnice, když se zjistilo, že jejich obyvatelé spolupracovali s odpůrci Kolčakova režimu, případně přímo s rudými partyzány. Stávaly se i případy, že ve vesnicích byli postříleni všichni muži, případně např. každý desátý muž atd. Admirál Kolčak vytvořil režim, který pro mnoho prostých lidí byl něčím horším, než vláda bolševiků, která jim navíc v rámci propagandy slibovala vládu proletariátu.

Poprava bez soudu

Když generál Kappel tehdy zemřel, převzal velení jeho jednotek před Irkutskem generál Vojevčovský, který následně připravoval dobytí Irkutska. Irkutský sovět ve strachu, aby admirál Kolčak a ministrský předseda Pepeljajev nebyli osvobozeni jednotkami generála Vojevčovského, nechal urychleně 7. února 1920 v 5:00 ráno admirála Kolčaka a min. předsedu Pepeljajeva bez soudu popravit zastřelením.

Proti tomuto zločinu nezákonné popravy Čechoslováci, když se o něm dozvěděli, okamžitě protestovali, a to i v pro ně nyní tak těžkých politických podmínkách:

„. . . Čechoslováci předali admirála Kolčaka a jeho společníky k řádnému souzení. Byl však proveden samosoud. Revolučnímu komitétu byl znám dekret sovětské vlády, jejímž orgánem on se prohlašuje, o zrušení trestu smrti. V dekretu nebylo výjimky pro admirála Kolčaka a min. předsedu Pepeljajeva. I kdyby revoluční komitét nebyl sovětským orgánem, neměl práva popravovat bez rozsudku. Zásada spravedlnosti zde zaměněna principem účelnosti: „lépe dva než několik set.“ Tímto principem ospravedlňujícím každé násilí řídili se kdysi také popravení. A jestli jsme protestovali proti omskému vraždění, proti teroru kolčakovské vlády, protestujeme i dnes, třeba je to velmi nepopulární. Mravní principy, spravedlnost, neznají výjimek; kdo je poruší jednou, nese spoluzodpovědnost za další akty násilí, nemá však omluvy v tom, že násilí předcházelo. Krev se krví nesmyje. . .“

Dne 1. 3. 1920 opustil Irkutsk poslední československý vlak. Přitom byl irkutskému sovětu protokolárně předán podle smlouvy o příměří čs. vojska a sovětské vlády, za účasti zástupců obou stran (shledajících jeho úplnost), i úplný zbytek ruského zlatého pokladu. Oproti stavu, kdy byl poklad získán v srpnu 1918 v Kazani, z něho zůstávala po 14 měsících hospodaření Kolčakovy vlády zhruba pouhá třetina. Následně z Vladivostoku probíhala již zahájená evakuace československých jednotek lodními transporty cestou kolem světa do svobodného Československa.

V samotném Rusku již od 90. let 20. stol. trvají snahy určitých kruhů o historickou rehabilitaci osoby admirála Kolčaka. Nicméně ani v samotném Rusku dodnes k jeho právní rehabilitaci nedošlo. Například v lednu 1999 vojenský soud Bajkalského vojenského újezdu došel k závěru, že admirál Kolčák nemůže být rehabilitován, protože nese odpovědnost za masakry civilního obyvatelstva a nezákonné jednání částí správy a armády jemu podřízené. Dodnes ani samotná ruská veřejnost nemá v otázce historické rehabilitace Kolčaka zcela jasno.

Nebýt československého vojska, organizoval by se vojenský protibolševický odpor v jednotlivých ruských oblastech mnohem obtížněji, pokud by se vůbec spojit bez potřebného času dokázal. Nebýt československého vojska nebyla by posléze udržena transsibiřská magistrála po většině své délky, protože by její části ovládli bolševici nebo různé politické frakce ruské občanské války. Zásobování protibolševických sil ze zázemí na východě by tak bylo znesnadněno, případně znemožněno. Bohužel na oficiální historický vděk ruské strany budou muset českoslovenští legionáři zřejmě čekat dále. . .

Hlavní použité prameny:

Památník Čestná vzpomínka. *Památník čs. legií Čestná vzpomínka* [online]. 2005 Dostupný z WWW:

<http://www.pamatni.k.valka.cz>

ČERKASOV-GEORGIEVSKIJ, Vladimír. *Voždi bjelych armij*. Smolensk : Rusič, 2000. 508 s.

Mir v Vojnach. ISBN 5-8138-0131-6.

Československý denník. roč. 1917-1920 Orgán Československé Národní Rady a správy Svazu československých spolků na Rusi. Ročník 1918.

- FIDLER, Jiří. *Generálové legínáři*. 1. vyd. Brno : Jota Military, 1999. 360 s.
- GAJDA, Radola. *Moje paměti. Československá anabase. Zpět na Ural proti bolševikům. Admirál Kolčak*, . 1. vyd. Praha : Vesmír, 1920.
- Graždanskaja vojna v Rossii : Borba za Povolžje* . Sostavlenije A. Smirnova. 1. izdanie. Moskva : ACT, 2005. 444 s. Voенno-Istoričeskaja biblioteka. ISBN 5-17-024964-0.
- KUTHAN, Pavel J. Ruský zlatý poklad a čs. legionáři. *Kaleidoskop*, roč. 2008, č. 4, s. 20-26. ISSN 1802-1409.
- MEDEK, Rudolf, et al. *Za svobodu, IV. díl : Obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920* . Vaněk Otakar; Holeček
Vojta. Praha : Památník odboje, 1929. 900 s.
- MEDEK, Rudolf. *Anabase*. 9. vyd. Praha : Nakladatel Jos. R. Vilímek, 1929. 588 s.
- PICHLÍK, Karel, KLÍPA, Bohumil, ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři (1914-1920)* . Pflimpflová Alexandra. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 1996. 282 s. Archiv; sv. 74.
- PLESKÝ, Methoděj. *Dějiny 4. střeleckého pluku Prokopa Velikého 1917-1920*. 1. vyd. Turnov : Nákladem autora, 1927. 388 s.
- VEJNAR, Jindřich. *Úderný prapor : Kronika Prvního úderného praporu sibiřských legií*. 1. vyd. Domažlice? : Nákladem Hraničářského praporu č. 6 "Sibiřských úderníků", 1930. 283 s.
- WIKIPEDIE. *Otevřená encyklopedie* [online]. 2002 Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org>>.

□ *por. Mgr. Pavel J. Kuthan*